

บทที่ ๖

สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นและเยอรมัน

ความเพียรพยายามของรัฐบาลไทยในการที่จะปลดเปลื้องพันธะสิทธิสภาพนอกอาณาเขตซึ่งเป็นภาระสำคัญของชาติเป็นเวลาถึง ๓๐ ปีเศษ เริ่มประสบผลความสำเร็จในการทำสนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๖๓ กับสหรัฐอเมริกาเป็นชาติแรกและหลังจากนั้นต่อมาอีก ๖ ปี ฐานะความมีอำนาจอธิปไตยโดยสิทธิขาดของไทยจึงเป็นที่รับรองของบรรดาประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป โดยประเทศเหล่านั้นได้ตกลงยกเลิกสนธิสัญญาซึ่งมีข้อผูกมัดไทยมาแต่ช้านาน และยินยอมทำสนธิสัญญาใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้ไทยมีสิทธิเท่าเทียมกับนานาชาติ หลังจากไทยสามารถเจรจาทำสนธิสัญญากับอิตาลีได้เป็นผลสำเร็จ ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ก็นับว่าบรรลุความสำเร็จจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวต่างประเทศอันเป็นเสมือนเงาคำครอบคลุมอยู่เหนือแผ่นดินไทยไคฉนวนพันไปโดยเด็ดขาด อนึ่งการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้จะไม่สำเร็จครบถ้วนบริบูรณ์ลงได้เลยหากจะยกเว้นไม่กล่าวถึงการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไปโดยปริยายของ เยอรมันและการดำเนินการติดต่อทำสนธิสัญญาใหม่กับญี่ปุ่นซึ่งเป็นชนชาวเอเชียชาติเดียวที่ได้รับอภิสิทธิ์ทางอำนาจศาลในบ้านเมืองไทย ทั้งนี้เพราะแม้ญี่ปุ่นจะเคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ญี่ปุ่นมีฐานะเป็นมหาอำนาจสำคัญทางภาคตะวันออก (ญี่ปุ่นจึงฉวยโอกาสทำสนธิสัญญากับไทยตามแบบอย่างประเทศในยุโรปเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ นับแต่นั้นมานอกจากไทยจะเสียเอกราชทางการศาลแก่ประเทศในยุโรปแล้ว ไทยก็ยังต้องให้สิทธิเช่นเดียวกันแก่ญี่ปุ่น และเมื่อไทยลงมือดำเนินการแก้ไขสัญญากับประเทศยุโรปก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ไทยต้องเจรจาแก้ไขสัญญากับญี่ปุ่นด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับเยอรมันนั้น ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้ตามสัญญา วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๔ และเป็นพันธะผูกพันไทยมาจนถึงสมัยมหาพุทธสงครามครั้งแรก เนื่องจากเยอรมันเป็นฝ่ายแพสงครามสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำไว้กับไทยจึงยกเลิกไปโดยปริยาย

การดำเนินงานเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับญี่ปุ่น

ในระยะหลังมหาสงครามโลกครั้งที่หนึ่งระหว่างที่ญี่ปุ่นเข้ารวมประชุม
 ทำสนธิสัญญาสันติภาพ ณ พระราชวังแวร์ซายส์กรุงปารีส และคัดลอกแก้ไขสนธิสัญญา
 ไม่เสมอภาคกับมหาอำนาจต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมอยู่นั้น สถานทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพ
 เองก็มีความสนใจต่อการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการแก้ไขสนธิสัญญาของไทยกับชาติอื่น ๆ
 อยู่เหมือนกัน โดยนายตากาฮาชิ (Takahashi) เจาหน้าที่สถานทูตญี่ปุ่นได้
 ติดต่อกับ ดร. เจมส์ที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศ ตามถึงระเบียบ
 การประกาศใช้สนธิสัญญาของไทย ^(๑) ซึ่งสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศทรงชี้แจงให้อย่างละเอียด ต่อมา ปี พ.ศ.
 ๒๔๖๔ เมื่อ ดร. มาซา (Masao) เข้ารับตำแหน่งเป็นอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำ
 ประเทศไทย ได้แจ้งให้กระทรวงการต่างประเทศไทยทราบว่าญี่ปุ่นมีความประสงค์
 จะแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้กับไทยซึ่งญี่ปุ่นกำลังติดต่ोजเจรจา กับประเทศมหาอำนาจ
 อื่น ๆ เหมือนกัน และเกี่ยวกับสัญญาที่ว่าควยอำนาจศาลนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นปรารถนาจะ
 ยึดเอาสนธิสัญญาระหว่างไทยกับเดนมาร์คฉบับ ปี พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นแบบฉบับ ^(๒)
 ในเรื่องที่ทูตญี่ปุ่นทาบตามขอแก้ไขสนธิสัญญานี้สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรง
 ผลัดผ่อนให้คอยรอดูตัวอย่างจากสนธิสัญญาใหม่ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เพื่อ
 ความสะดวกในการติดต่ोजเจรจา เพราะญี่ปุ่นและอเมริกันก็ได้ตกลงเซ็นนาม
 ในสนธิสัญญาดังกล่าวแล้ว แต่ยังมีอาจเปิดเผยได้เนื่องจากยังรอการให้สัตยาบันสัญญา

๑. จดหมายดร. เจมส์ ทัต สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ลงวันที่
 ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๑ แฟ้ม ๒๑ เรื่องแก้ไขสัญญากับญี่ปุ่น
๒. จดหมายดร. มาซา ทัต สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ลงวันที่
 ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔ แฟ้ม ๒๑

ของสภาเซเนตอเมริกันอยู่ (๑)

เมื่อสนธิสัญญาไทย - สหรัฐอเมริกาได้รับการให้สัตยาบันจากสภาเซเนตในวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔ อัครราชทูตญี่ปุ่นจึงแสดงความจำนงขอทราบข้อความที่ไทยตกลงทำสัญญากับสหรัฐอเมริกา กระทรวงการต่างประเทศไทยก็ได้จัดส่งไปให้ ตอมา คร. มาเขาได้นำร่างสัญญาที่ทางฝ่ายญี่ปุ่นจัดทำขึ้นตามแบบสัญญาไทยเดนมาร์ค ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๖ (๒) เสนอต่อสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เพื่อเป็นหลักในการเจรจาทำสัญญาใหม่ ไทยยังไม่ทันจะดำเนินการขอขงโต คร. มาเขาอัครราชทูตญี่ปุ่นก็ถึงแก่กรรมลง ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ดังนั้นงานเจรจาทำสนธิสัญญาใหม่ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นซึ่งมีที่ท่าจะเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ โดยการริเริ่มของคร. มาเขาจึงยุติลงก่อนที่จะได้มีการปรึกษาพิจารณาสัญญากันเป็นทางการอย่างไรก็ตามสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงดำริว่าอัครราชทูตญี่ปุ่นคนใหม่ซึ่งกำหนดจะเดินทาง เขามารับตำแหน่งในกรุงเทพฯ จะต้องมาติดคอเรื่องแก้ไขสัญญากับไทยครั้งที่ คร. มาเขาเคยมาทาบถามไว้แล้ว พระองค์จึงทรงมอบหมายให้คร. เจมส์ทำการร่างสัญญาขึ้นใหม่ยึดตามแบบอย่างของสนธิสัญญาอเมริกันเพื่อเตรียมไว้เป็นหลักในการเจรจาทำสัญญากับญี่ปุ่น (๓)

ตามความคิดของคร. เจมส์ในเรื่องร่างสัญญาที่จะยึดเป็นแบบฉบับในการ

๑. ลายพระหัตถ์สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ถึง คร. มาเขา ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔ แฟ้ม ๒๑
๒. สนธิสัญญาไทย - เดนมาร์ค ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๖ (ค.ศ. ๑๙๑๓) มีข้อความว่าควยอำนาจศาลกงสุลท่านองเกี่ยวกับสนธิสัญญาไทย - อังกฤษ ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๖ (ค.ศ. ๑๙๐๙) แต่ไทยไม่ตองเสียผลประโยชน์เป็นการแลกเปลี่ยน
๓. ลายพระหัตถ์สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ถึง คร. เจมส์ ลงวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ แฟ้ม ๒๑

แก้ไขทำสัญญากับญี่ปุ่นนั้น เห็นพ้องต้องกันกับพระคาร์ดินัลพระยาเทวะวงศัวิโรภการ
 ที่ว่า ไทยจะได้รับผลประโยชน์จากสนธิสัญญาซึ่งทำกับญี่ปุ่นก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นยินยอมยกเลิก
 อำนาจศาลกงสุลโดยทันทีและยอมให้ไทยมีอำนาจสิทธิขาดทางการเก็บภาษีอากร ดัง
 นั้นสัญญาที่คร. เจมส์ เตรีียมร่างขึ้นไว้เพื่อกำเนินงานเจรจาแก้ไขกับอัครราชทูตญี่ปุ่น
 จิงอักษิสัญญาไทย - สหรัฐอเมริกาปี พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นแบบฉบับสำคัญ หากญี่ปุ่น
 ยืนยันจะทำสนธิสัญญาตามแบบสัญญาไทย - เคนมาร์คฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๖ อยู่อีก
 คร. เจมส์ก็คิดว่า ไทยควรจะได้เลื่อนการแก้ไขสัญญาออกไปก่อน นอกเสียจากว่าญี่ปุ่น
 จะยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในทันทีที่ทำการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาต่อกัน
 หรือญี่ปุ่นจะยอมรับสิทธิถอนคดีภายในระยะ ๕ ปี หลังจากไทยประกาศใช้ประมวล
 กฎหมายครบบริบูรณ์ซึ่งที่ไทยผ่อนผันให้แก่สหรัฐอเมริกา (๑)

เมื่อนายยาคา (Yada) อัครราชทูตญี่ปุ่นคนใหม่เดินทางเข้ามารับ
 ตำแหน่งในกรุงเทพ เขาก็แสดงความจำนงจะขอเจรจาทำสัญญาใหม่กับไทยซึ่งที่
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศัวิโรภการทรงคาดคิดไว้ โดยนายยาคาได้เข้าพบ
 เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ในวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕
 อ่างเหตุผลในการที่ขอแก้ไขสัญญาว่า ..... "ญี่ปุ่นปรารถนาจะช่วยเหลือไทยด้วยการ
 ทำสนธิสัญญาใหม่เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ประเทศอื่น ๆ ว่า ประเทศอาเซียนด้วยกันได้
 ผันผ่อนใหม่อำนาจและผลประโยชน์เสมอกัน " (๒) เมื่อนายยาคาแสดงเจตนาเช่น
 นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศัวิโรภการจึงทรงมอบสัญญาที่คร. เจมส์ เตรีียมร่างขึ้นไว้
 ให้แก่นายยาคาเพื่อเป็นหลักในการพิจารณาทำสัญญาใหม่

ตามจดหมายของนาย ยาคา ลงวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕

-
๑. จดหมาย คร. เจมส์ทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศัวิโรภการ ลงวันที่ ๑๓
 ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ แฟ้ม ๒๑
  ๒. ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศัวิโรภการ ถึงคร. เจมส์ ลงวันที่
 ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แฟ้ม ๒๑

ซึ่งส่งข้อความที่เขาแก้ไขเพิ่มเติมในร่างสัญญาของไทยมาถวายสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการนั้น โดยปัญหาเรื่องที่ว่าข้าราชการชาวต่างชาติขึ้นเสนอแก่ไทยว่า บรรดาประเทศในยุโรปซึ่งมีสัญญาผูกพันอยู่กับไทยล้วนแต่มีชนชาติของตนรับราชการตำแหน่งที่ปรึกษาอยู่ในกระทรวงและกรมกองต่าง ๆ ของไทยเป็นจำนวนมาก หากไทยยินยอมจ้างชาวญี่ปุ่นเข้ารับราชการตำแหน่งที่ปรึกษาบางก็จะช่วยทำให้รัฐบาลของทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจกันดีขึ้น เป็นความปรารถนาอย่างยิ่งของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะให้ชาวญี่ปุ่นมีโอกาสได้รับราชการตำแหน่งที่ปรึกษากิจการงานต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย (๑) และถึงอย่างไร นายยาคาก็ยังคงยั่วว่า . . . . . "ญี่ปุ่นตระหนักถึงภาระอันยากลำบากของไทยที่เกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นอย่างดี และหากญี่ปุ่นในฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจชาติเดียวในเอเชียซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอยู่กับไทยยินยอมตกลงทำสัญญาตามความปรารถนาของไทยแล้ว ก็จะต้องให้ชนชาติในยุโรปยินยอมทำตามอย่างง่ายดาย (๒)

เกี่ยวกับที่พิจารณาราชการอันเป็นความประสงค์สำคัญของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ต้องการให้ไทยจ้างชนชาติของตนเข้ารับตำแหน่งต่าง ๆ บางนั้น สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการได้ทรงตอบชี้แจงว่ารัฐบาลไทยกำลังหาทางจะยกเลิกตำแหน่งที่ปรึกษาชาวต่างประเทศอยู่แล้ว ปัญหาเรื่องข้อให้จ้างที่พิจารณาราชการชาวญี่ปุ่นไทยจึงตกลงควยไม่ได้ ถึงกระนั้น อัครราชทูตญี่ปุ่นก็ยังพยายามเจรจาหว่านล้อมขอให้ไทยจ้างชาวญี่ปุ่นเป็นที่ปรึกษาในกรมตำรวจซึ่งแต่เดิมมีชาวอังกฤษและเดนมาร์กมารับราชการอยู่ แต่ไทยก็ตอบปฏิเสธอีกเพราะไทย . . . "มุ่งจะปลดเปลื้องชาวต่างประเทศซึ่งยังรับราชการอยู่ให้หมดไป ถ้ายังจ้างชาวญี่ปุ่นเข้ามาอีกก็จะเป็นของให้เห็นว่า เป็นการปลดเปลื้องเพื่อภักดีชาติที่รับราชการอยู่นั่นเอง และจะทำให้เสียหลักการที่ใดดำเนิน

-
๑. จดหมายนายยาคา ทูลสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ลงวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แฟ้ม ๒๑
  ๒. ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ถึง คร.เจมส์ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แฟ้ม ๒๑

มาจนเป็นผลคืออยู่มากแล้ว ๒ (๑) อย่างไรก็ตามสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
ได้ทรงยืนยันว่าหากใดทรงปรึกษาหารือกับเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ ดูแล้ว เมื่อ
เห็นวามสมควรจะจ้างที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในกระทรวงใดก็จะจ้างชาวญี่ปุ่น

อนึ่งตามร่างสัญญาซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่นแก้ไขส่งมาให้กระทรวงการ
ต่างประเทศไทยนั้น นอกจากจะแก้ไขลดค่าและผลความอย่างอื่นแล้วปัญหาสำคัญที่
อัครราชทูตญี่ปุ่นขอแก้ไขมี ๗ ข้อ คือ

๑. ปัญหาสิทธิในการประกอบอาชีพและการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ตามที่ไทยขอถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในประเทศญี่ปุ่นดังปรากฏในร่างสัญญา ญี่ปุ่นอ้างว่าไม่
เคยเปิดโอกาสให้ชาติใดเข้าไปมีกรรมสิทธิ์ที่ดินในประเทศตนเลย จึงยอมตกลงตาม
ที่ไทยขอไม่ได้ นอกจากจะไม่ยินยอมตามขอเสนอของไทย ญี่ปุ่นยังกลับขอสิทธิให้
ชาวญี่ปุ่นสามารถเลือกประกอบอาชีพในบานเมืองไทยได้เท่าเทียมกับคนไทยเพิ่มเติม
ขึ้นอีกควย เมื่อกระทรวงการต่างประเทศไทยพิจารณาตามขอแก้ไขของรัฐบาลญี่ปุ่น
แล้ว พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์จึงทรงขอให้ คร. เจมสร้างสัญญาข้อนี้ขึ้นใหม่
โดยกำหนดว่าประเทศภาคีสัญญาทั้งสองฝ่ายจะให้สิทธิการประกอบอาชีพและการถือกรรม
สิทธิ์ที่ดินแก่กัน ตามแบบอย่างของชาติที่ได้รับอนุเคราะห์นี้ หรือ โดยลักษณะเสมอ
ภาคต่างฝ่ายต่างให้แก่กัน

๒. การผูกขาดสินค้า ตามข้อความที่ไทยระบุไว้ในร่างสัญญาว่าทั้งสอง
ฝ่ายจะทำการผูกขาดสินค้าโดยเฉพาะสินค้านิกที่กำหนดไว้ในสัญญาเท่านั้น รัฐบาล
ญี่ปุ่นขอให้อ่อนขอความคับคั่งออกจากร่างสัญญา เพราะวิธีการผูกขาดสินค้าญี่ปุ่น
ยังมีอำนาจนคณนิตใดแน่นอน เกี่ยวกับข้อนี้คร. เจมส์มีความเห็นว่า ควรจะกำหนด

---

๑. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ถึง เจ้าพระยายมราช ลงวันที่
๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

๒. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ถึง เจ้าพระยายมราช ลงวันที่
๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

หลักการผูกขาดสินค้าโดยอาศัยหลักแห่งการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่ง.

๓. เกี่ยวกับอิสระภาพในการเก็บภาษีอากร ตามที่เสนอขอ สิทธิขาดในการเก็บภาษีอากรนั้น ญีปุ่นขอให้กำหนดหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บภาษีให้เสมอเหมือนกับที่ไทยเรียกเก็บจากสินค้าของชาติอื่น ๆ ซึ่งไทยไม่มีข้อขัดข้องแต่อย่างใด

๔. การจักรมรดก ในร่างสัญญาของไทยระบุว่าหากชาวญี่ปุ่นถึงแก่กรรมลงโดยไม่มีผู้จัดการมรดก กองสุลมีหน้าที่พิทักษ์ทรัพย์สมบัตินั้นไว้แต่มีสิทธิจะจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ทางฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่นขอสิทธิให้กองสุลดำเนินการจัดการมรดกของชาวญี่ปุ่นถึงแก่กรรมนั้นด้วย ซึ่งข้อนี้ไทยก็ยินยอมผ่อนผันให้

๕. การปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่ง ไทยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในร่างสัญญาว่า ทั้งสองฝ่ายจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่ง เฉพาะข้อที่ใคร่ระบุไว้อย่างชัดเจนในสัญญาเท่านั้น และเมื่อมีหลักบังคับไว้แน่นอนแล้วฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะร้องขอผลประโยชน์ในการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่งตามที่ชาติอื่นได้รับไม่ได้ เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นพิจารณาร่างสัญญาข้อนี้แล้วได้ขอให้ยกระเบียบการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์หนึ่ง โดยไม่ต้องกำหนดลักษณะบังคับไว้แน่นอน เกี่ยวกับข้อนี้พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ทรงเห็นชอบกับคำแนะนำของดร. เจมส์ในเรื่องที่ว่าไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดหลักปฏิบัติไว้ หากญี่ปุ่นไม่สมัครใจจะระบุโดยละเอียดในสัญญาไทยก็ยินดีที่จะทำเป็นหนังสือแลกเปลี่ยนกันไว้เป็นหลักฐาน

๖. อายุเวลาของสิทธิถอนคดี ตามร่างสัญญาไทยกล่าวว่าในทันทีที่ไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวแล้ว สิทธิถอนคดีของกงสุลญี่ปุ่น จะต้องสิ้นสุดลง ทางฝ่ายญี่ปุ่นขอให้ยกตามแบบอย่างสัญญาอเมริกัน คือให้สิทธิการถอนคดีหมดอายุลงภายหลังไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวเป็นเวลา ๕ ปี ซึ่งทางกระทรวงต่างประเทศไทยยินยอมผ่อนผันให้

๗. เกี่ยวกับกฎหมายที่จะใช้ตัดสินคดีซึ่งกงสุลถอนไปจากศาลไทย ขอเสนอของรัฐบาลไทยกำหนดให้ใช้กฎหมายไทยเป็นหลักในการพิจารณา แต่ญี่ปุ่นขอแก้ไขว่าในส่วนที่เกี่ยวกับคดีแพ่งยินดีจะใช้กฎหมายไทย ส่วนกรณีคดีอาญานั้นขอให้

ใช้กฎหมายญี่ปุ่น เพราะตามรัฐธรรมนูญข้อที่ ๒๓ ของญี่ปุ่นบัญญัติว่าชาวญี่ปุ่นจากจังหวัด
กวมลงโทเซโวกโกโดยลักษณะบังคับของกฎหมายซึ่งรัฐสภาญี่ปุ่นเป็นผู้บัญญัติขึ้นเท่านั้น (๑)
ซึ่งขอเสนอให้ฝ่ายไทยปฏิเสธไม่ยอมรับ

ตามขอเสนอขอแก้ไขของรัฐบาลญี่ปุ่นทั้ง ๘ ข้อนี้เมื่อสมเด็จพระยา
ท้าวเวงศ์วโรปการทรงพิจารณาโดยละเอียดแล้ว พระคำริของพระองค์สอดคล้องกับ
ความเห็นของ ดร. เจมส์ ในข้อที่ว่าไทยยังไม่ควรรีบตกลงทำสนธิสัญญาใหม่กับญี่ปุ่น
หากญี่ปุ่นไม่ยินยอมตามขอเสนอของไทย ทั้งนี้เพราะเกรงว่าจะกลายเป็นข้อขัดแย้งกับ
การเจรจาแก้ไขสัญญาซึ่งไทยกำลังดำเนินการอยู่กับอังกฤษ นอกจากนี้ตามความเห็นของ
ดร. เจมส์ในจดหมายลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้เคยพูดแนะนำ
สมเด็จพระยาท้าวเวงศ์วโรปการว่าฐานะของสัญญาไทยญี่ปุ่นฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๐
นั้นแตกต่างไปจากสัญญาที่ไทยทำไว้กับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปอยู่สองประการ
กล่าวคือ ที่เกี่ยวข้องอำนาจศาลตามสัญญาไทย - ญี่ปุ่นมิได้ระบุหลักปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน
เพียงแต่ให้ยึดการปฏิบัติตามอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์เพียง (สัญญาข้อ ๒) (๒) และ
ที่เกี่ยวข้องการ เก็บภาษีโดยสิทธิตามบทบัญญัติแห่งสัญญาแล้วมิได้ระบุว่าญี่ปุ่นจะต้องเสียภาษี
สินค้าให้แก่ไทยเพียงร้อยละสาม แต่อาศัยการปฏิบัติตามอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์
เช่นกัน ญี่ปุ่นจึงพลอยได้รับผลประโยชน์จากไทยทางด้านภาษีอากรด้วย (สัญญาข้อ ๓)
ดังนั้นการที่ญี่ปุ่นได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในบ้านเมืองไทย และได้สิทธิเสียภาษี
สินค้าให้แก่ไทยเพียงร้อยละสาม ก็เนื่องมาจากผลสะท้อนแห่งข้อตกลงต่าง ๆ ที่
ประเทศในยุโรปทำสัญญากันไว้กับไทย จึงทำให้ญี่ปุ่นพลอยได้รับผลประโยชน์ด้วย
ตามหลักการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์เพียงของสนธิสัญญา อย่างไรก็ตามแม้
ว่าสนธิสัญญาซึ่งไทยทำกับญี่ปุ่นปี พ.ศ. ๒๔๕๐ จะเป็นข้อมุกมัดคานอำนาจศาลเช่นเดียวกับ
กับสนธิสัญญาที่ไทยทำกับนานาประเทศในยุโรป แต่ตามโปรโตคอลต่อท้ายสัญญาระบุว่า

๑. จดหมายนายยาคา ทูล สมเด็จพระยาท้าวเวงศ์วโรปการ ลงวันที่
๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แฟ้ม ๒๑
๒. Wolcott H. Pitkin : Siam's Case For Revision of
Obselete Treaty Obligation p. 172.
3. Ibid : p. 174

ระยะเวลาการบังคับใช้ของบทบัญญัติแห่งสัญญาจะต้องสิ้นสุดลงทันทีที่ไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัว (โปรโตคอลข้อ ๑)

สรุปแล้วสนธิสัญญาระหว่างไทยกับญี่ปุ่นฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึงแม้ว่าไทยจะไม่ติดตอกขอแก้ไข แต่เมื่อใดที่ไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวอายุความแห่งสัญญาก็จะสิ้นสุดลงโดยปริยาย ไทยจึงไม่มีความจำเป็นจะต้องรีบตกลงทำสนธิสัญญาใหม่กับญี่ปุ่นนัก หากว่าไทยจะยังไม่ได้ผลประโยชน์มากกว่าสนธิสัญญาไทย - ญี่ปุ่น ฉบับเดิม ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงสงวนท่าทีไม่ยอมตอบตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดกับอัครราชทูตญี่ปุ่น ประกอบกับสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วีโรปการสิ้นพระชนม์ลงในระยะเดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ การเจรจาเรื่องแก้สัญญาระหว่างกระทรวงการต่างประเทศไทยกับอัครราชทูตญี่ปุ่นซึ่งยกเลิกชั่วคราว

ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ นายยาคาโตส่งจดหมายมาทูลเตือนเรื่องแก้ไขสนธิสัญญากับพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ โดยขอให้ทำการพิจารณาขอเสนอทั้ง ๓ ข้อของญี่ปุ่นต่อไปโดยรีบด่วน (๓) ตามมติของที่ประชุมเสนาบดีซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ทำการพิจารณาเรื่องการแก้ไขสัญญากับญี่ปุ่น ในวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ เห็นชอบพร้อมกันว่าไทยควรจะทำสัญญาใหม่กับญี่ปุ่นให้เสร็จสิ้นไป และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เองก็ทรงมีกระแสพระราชดำริว่า " เมื่อคิดดูโดยรอบคอบเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะทำสัญญาได้ เมื่อที่ประชุมเห็นเช่นนั้นก็ให้เขตอบอัครราชทูตญี่ปุ่นไปโดยนัยดังร่างจดหมายที่ส่งมาหา

๑. Ibid : p. 179

๒. ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วีโรปการถึง นายยาคาโต ลงวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

๓. จดหมายนายยาคาโต ทูล พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ลงวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

๔. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๖ ถึงพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

หลังจากที่กระทรวงการต่างประเทศไทยชี้แจงเหตุผลเกี่ยวกับข้อเสนอ
 ทั้ง ๗ ข้อแก่ญี่ปุ่นแล้ว นายยาคาโคมิจิจดหมายลงวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๖
 ถึงเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ขอเขาเผากราบบังคมทูลเรื่องแก้ไข
 สัญญาการค้าที่ ๖ โดยตรง และเมื่อนายยาคามาเผ่าพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์
 ในวันที่ ๑๓ ตุลาคม เขาได้ปรารถนาอยากจะทำลู่เกล้าเสนาบดีที่โกโหมของรัฐบาล
 ญี่ปุ่นแก่พระมหากษัตริย์ไทยด้วยตนเอง พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์จึงทรงชี้แจงถึงหลัก
 ปฏิบัติราชการของไทยว่า อัครราชทูตจะทอดคิ่คอปริกษาหารือกับเสนาบดีที่มีหน้าที่
 รับผิดชอบเสียก่อน แล้วเสนาบดีจึงจะนำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์อีกต่อ
 หนึ่ง นายยาคาจึงยินยอมเสนาบดีที่แก่พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์

ตามบันทึกของรัฐบาลญี่ปุ่นได้คิดแปลงแก้ไขข้อเสนอซึ่งไทยตอบปฏิเสธ
 เสียใหม่ โดยอ้างว่าทำตามแบบอย่างสนธิสัญญาที่ญี่ปุ่นทำกับนานาประเทศในยุโรปหลัง
 จากพระองค์เจ้าไทรทศไคทรงพิจารณาพร้อมกับดร. แฉวยแล้ว ยังทรงมีความเห็นขัดแย้ง
 กับข้อเสนอของญี่ปุ่นในประเด็นสำคัญอีก ๔ ประการ (๑) คือ

ประการแรก ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการประกอบอาชีพและการถือ
 กรรมสิทธิที่ดินนั้น ญี่ปุ่นขอให้กำหนดสิทธิในการประกอบอาชีพตามลักษณะแห่งชาติ
 ไคร์บอนูเคราะห์ และกำหนดการถือกรรมสิทธิที่ดินตามแบบอย่างที่จะพึงอนุญาตให้
 แก่ชาวต่างประเทศ ขอให้อัครราชทูตญี่ปุ่นอ้างว่าทำตามแบบสัญญาซึ่งญี่ปุ่นตกลงทำไว้
 กับอังกฤษ เมื่อทางฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศไทยพิจารณาโดยละเอียดเห็นว่า
 ญี่ปุ่นมิได้ยึดความสัญญาที่ยกมากล่าวทั้งหมด หากแต่ได้คัดข้อความซึ่งจะให้ประโยชน์โดย
 เสมอภาคแก่ไทยออก หากญี่ปุ่นจะยึดสัญญาที่ได้ทำไว้กับอังกฤษเป็นแบบฉบับโดย
 ครบถ้วนบริบูรณ์ไทยก็ยินยอมตกลงด้วยได้

ประการที่ ๒ ในเรื่องผูกขาดสินค้า ญี่ปุ่นเคยเสนอขอให้มีการผูกขาด
 สินค้าบางอย่างไทยก็ไม่ขัดข้องแต่ขอให้เพิ่มความว่าจะต้องเป็นไปตามหลักแห่งชาติที่

๑. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไทรทศ ถึง เจ้าพระยามหิธร ลงวันที่ ๓๐
 ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ หน้า ๒๑

ได้รับอนุเคราะห์ซึ่ง ญี่ปุ่นกลับเห็นว่ามิชอบเกินไปจึงแก้ไขใหม่โดยอ้างว่า ทำตามแบบสัญญาที่ญี่ปุ่นทำกับอิตาลี และฝรั่งเศส เมื่อไทยตรวจดูตามสัญญาที่ญี่ปุ่นอ้างไว้เป็นแบบฉบับก็พบว่าญี่ปุ่นยังตั้งข้อความอันจะเป็นผลประโยชน์แก่ไทยออกเหมือนประการแรก หากตกลงกันโดยครบถ้วนทั้งสัญญาที่ญี่ปุ่นทำไว้กับอิตาลีและฝรั่งเศสแล้วไทยก็พอจะยินยอมได้

ประการที่ ๓ ในเรื่องการปฏิบัติอย่างชาติที่ไดรับอนุเคราะห์ซึ่ง ตามที่ไทยเคยขอไทยปฏิบัติต่อกันโดยกำหนดลักษณะบังคับไว้ให้แน่นอน และญี่ปุ่นตอบ ปฏิเสธมานั้น ปรากฏตามสัญญาซึ่งญี่ปุ่นทำกับประเทศปารากวัยว่าไคร่ระบุถึงการปฏิบัติ อย่างชาติที่ไดรับอนุเคราะห์ซึ่ง โดยกำหนดลักษณะบังคับไว้ ไทยจึงยื่นประท้วงต่อญี่ปุ่น อัครราชทูตญี่ปุ่นตอบชี้แจงมาว่าญี่ปุ่นมีการติดต่อกับปารากวัยเพียงส่วนน้อยจึงยอมตกลง เรื่องการปฏิบัติอย่างชาติที่ไดรับอนุเคราะห์ซึ่งโดยกำหนดลักษณะบังคับไว้ ส่วนไทย นั้นญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ด้วยอย่างใกล้ชิดจึงต้องการให้กำหนดการปฏิบัติอย่างชาติที่ไดรับ อนุเคราะห์ซึ่งไว้เป็นการทั่วไป เพื่อว่าเมื่อไทยให้ผลประโยชน์พิเศษอย่างหนึ่งอย่าง ใดแก่ต่างชาติแล้ว ญี่ปุ่นก็จะมีสิทธิได้รับผลประโยชน์นั้น ๆ ด้วย

ประการที่ ๔ ญี่ปุ่นขอเพิ่ม เติมข้อความว่าไทยจะให้คำปฏิญญาว่า จะ เห็นสัญญาว่าจะเขาเป็นภาคีในสัญญาระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการป้องกันทรัพย์สินสมบัติ ของชาวต่างชาติที่เขาเข้าถึงภูมิลำเนาอยู่ในอาณาจักรของประเทศซึ่งร่วมทำสัญญา ขอนี้ไทยมิอาจตกลงให้คำปฏิญญาได้เพราะเกรงว่าชาติอื่นจะแปลความว่าไทยยอม กระทำเพื่อแลกเปลี่ยนกับการตกลงทำสัญญาของญี่ปุ่น

นอกจากหลักใหญ่ทั้ง ๔ ประการที่ญี่ปุ่นขอแก้ไขเพิ่มเติมมานี้แล้วยังมีข้อ ความปลีกย่อยอื่น ๆ อีก ซึ่งญี่ปุ่นอ้างว่าทำตามแบบสัญญาที่ตนตกลงทำกับนานาประเทศ ในยุโรปทั้งสิ้น อนึ่งบันทึกขอเสนอของรัฐบาลญี่ปุ่นยังไต่ถามตักท้อไทยเรื่องการจ้าง ที่ปรึกษาชาวญี่ปุ่นว่า ..... "เวลานี้ชาวญี่ปุ่นมีน้ำใจดีต่อไทยจริง ๆ อยากจะช่วยเหลือ ให้มีความเจริญรุ่งเรืองและตั้งอยู่ในฐานะที่แน่นอนปราศจากอันตราย เพราะเป็น ชาติตะวันออกด้วยกัน จึงได้คิดดำเนินการตามรอยอเมริกาทำสัญญาใหม่กับไทยยกย่องให้

มีอิทธิพลเต็ม แต่ไทยก็ต้องกระทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือสมกับความไว้วางใจ และแสดงน้ำใจต่อญี่ปุ่นบ้าง อย่าเอาอย่างจีนซึ่งลำบากยุ่งยากอยู่เวลานี้ ก็เพราะ ลืมคำสุภาษิตที่กล่าววาท "โลหิตข้นกว่าน้ำ" (Blood is thicker than water) วิธีที่ไทยจะแสดงน้ำใจต่อญี่ปุ่นนั้นก็อาจคนญี่ปุ่นมารวยจัดการบ้านเมืองให้เป็นการ สม่่าเสมอกับชาติอื่น ๆ (๑)

ยิ่งไปกว่านั้นนายชากายังได้อีกว่าถึงความมีน้ำใจของรัฐบาลญี่ปุ่น และเตือนให้ไทยระลึกว่า "ไทยต้องคิดจัดการบ้านเมืองให้ดียิ่งขึ้นและแสวงหาเพื่อน ที่จะช่วยเหลือใจจริง ๆ โดยไม่คิดเอาเปรียบ ต้องนึกถึงการภายนาและคอยระวังดูแล เหตุการณ์ในโลกนี้ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทุก ๆ วัน อย่าอนใจเลยก็ ชาติใดเล่าที่จะหวังดีต่อไทย มีอยู่ก็อเมริกาซึ่งได้แสดงน้ำใจต่อไทยแล้วโดยแก้ไขสัญญา ให้อเมริกันนั้นอยู่ห่างไกลคงจะไม่มาติดต่อกับไทยมากนักไม่เหมือนญี่ปุ่นซึ่ง เป็นพื นองกับไทยแท้ ๆ และซึ่งจะมีผลประโยชน์ติดต่อกับไทยมากขึ้นทุกวัน ..... ญี่ปุ่น มีสุภาษิตอยู่ว่า "ถาริมฝีปากหายไปฟันก็ของรูสึกหนาว" (If the lips disappear the teeth get cold) ญี่ปุ่นถือว่าไทยนั้นเท่ากับเป็นริมฝีปากของ ญี่ปุ่น ฉะนั้นการเป็นไปของไทยญี่ปุ่นถือว่าเป็นการสำคัญของเขาใจใส่อยู่เอง" (๒)

สรุปแล้วตามข้ออุปมาที่ญี่ปุ่นยกขึ้นมาหว่านล้อมนานาประการก็ด้วยจุด ประสงค์จะให้ไทยตกลงทำสนธิสัญญาตามขอเสนอของญี่ปุ่นและจางชาวญี่ปุ่นเข้ารับราช- การควย พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์คำไว้ว่า " ความมุ่งหมายของอรรคราชทูตในการ ที่โดยกพุทธจายอย่างยืดยาวโดยวิธีเกลี้ยกล่อมบาง ลอบบาง ยอบบาง ชูบางนั้นก็คิดปรารภนา จะหาอำนาจให้เสมอเหมือนกับมุขประเทศอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของญี่ปุ่นฝ่ายเดียวเท่านั้น (๓)

---

๑. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ถึง เจ้าพระยามหิธร ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑

๒. Ibid

๓. Ibid

เกี่ยวกับบันทึกของอัครราชทูตญี่ปุ่นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานกระแสพระราชดำริว่า ที่ญี่ปุ่นของผลประโยชน์จากไทยโดยอ้างว่าทำตาม สัญญาที่ญี่ปุ่นเคยทำกับประเทศในยุโรป แต่ญี่ปุ่นสงวนสิทธิพิเศษไว้แต่ฝ่ายเดียวนั้นก็เพราะ . . . . . "นึกเสียดายชาติอื่น ๆ ในบรรพชาติที่ใจกว้างกว่าญี่ปุ่นทั้งนั้น และเหตุฉะนั้นจึงจะลอลวง อย่างไม่ค่อย ๆ ต้องเชื่อฟังทั้งสิ้น " (๕)

การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาในระยะต่อมาญี่ปุ่นเริ่มทำที่ผอนผืนตามข้อเสนอ ของไทยมากขึ้น โดยอนุโลมให้ทั้งที่กระทรวงต่างประเทศขอแก้ไขทุกอย่าง เรื่องที่ จะขอให้ไทยปฏิญาณในวันเป็นสัญญาเกี่ยวกับความเขาเป็นภาคีสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันทรัพย์สินสมบัติของชาวต่างชาติใน ไคตกลางกันว่าไทยจะเขาเป็นภาคีสัญญาตามกาล เวลาที่จะเห็นสมควร (๒) ตามจดหมายลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ นาย ยาคาแจนชาวแกกระหวางการต่างประเทศไทยว่ารัฐบาลญี่ปุ่นยินยอมรับข้อเสนอของ ไทยทุกประการ (๓) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงออกประกาศ พระราชทานอำนาจเต็มให้พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ทรงเป็นตัวแทนไทย ทั้งสองฝ่าย ไคเป็นสัญญาต่อกัน ณ กรุงเทพ์ในวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ เวลา ๑๓.๐๐ น. โดยตัวแทนฝ่ายญี่ปุ่นไคแก่นายโซโนสุเกะ ยาคาอัครราชทูตประจำประเทศไทย การแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาระหว่างกันที่กรุงเทพ์ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

สนธิสัญญาไทย - ญี่ปุ่นฉบับปี พ.ศ. ๒๔๖๖

ดังได้กล่าวแล้วว่าการทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้ใช้สนธิสัญญา ซึ่งไทยทำกับสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นแบบฉบับ ดังนั้นบทบัญญัติแห่ง

-
๑. จดหมายเจ้าพระยามหิธรทูตพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๑
  ๒. ลายพระหัตถ์พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ถึง เจ้าพระยามหิธร ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖
  ๓. จดหมายนายยาคาทูตพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ แฟ้ม ๒๒

สนธิสัญญาส่วนใหญ่จึงมีข้อความคล้ายคลึงกัน ตามโปรโตคอลว่าด้วยอำนาจศาล ข้อ ๑
กำหนดข้อความยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไว้ว่า :

วิธีอำนาจศาลซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้สำหรับใช้
ต่อคนในบังคับญี่ปุ่นกับทั้งสิทธิวิเศษและความยกเว้นและพินนาระต่าง ๆ
ซึ่งคนในบังคับญี่ปุ่นในกรุงสยามเคยได้มีอยู่บัดนี้ เห็นส่วนหรือเป็นของ
สำหรับกับวิธีอำนาจศาลที่กล่าวนั้น ต้องเป็นอันเลิกขาดและสิ้นสุดลง
ในวันที่เจ็ดต่อจากวันที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันของสัญญาที่กล่าวนั้นมาแล้วข้างตน
และตั้งแต่นั้นสืบไป บรรดาคนในบังคับญี่ปุ่นก็ดี และบุคคล หรือองค์คณะ
หรือบริษัท หรือสมาคมทั้งหลายก็ดี ซึ่งสมควรอยู่ในความป้องกันของญี่ปุ่น
ในกรุงสยามนั้นต้องขึ้นอยู่กับอำนาจศาลฝ่ายสยาม (๑)

เกี่ยวกับสิทธิในการถอนคดีของกงสุลญี่ปุ่นโปรโตคอล ข้อ ๒ ระบุว่า
ในกรณีที่ชาวญี่ปุ่นหรือคนในบังคับญี่ปุ่นเป็นจำเลย กงสุลมีสิทธิถอนคดีจากศาลไทยไป
พิจารณาเองได้ทุกศาลยกเว้นศาลฎีกาอันเป็นศาลซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยมีพระราชอำนาจ
สูงสุด และสิทธิในการถอนคดีจะกระทำ ได้ภายในระยะเวลาห้าปีหลังจากไทยประกาศใช้
ประมวลกฎหมายครอบครัวบริบูรณ์แล้ว ฤ็คดีที่กงสุลญี่ปุ่นถอนไปจากศาลไทยจะต้องรับผิดชอบ
แลพิจารณาตัดสินตามกฎหมายญี่ปุ่นยกเว้นเมื่อคดีความนั้นมีข้อบังคับไว้ในประมวลกฎหมาย
ไทยซึ่งได้ออกประกาศใช้และแจ้งให้สถานทูตญี่ปุ่นทราบแล้ว ก็จะต้องพิจารณาไปตาม
กฎหมายไทย อนึ่งเมื่อรัฐบาลไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายภายในระยะเวลาอันสม
ควรหากรัฐบาลญี่ปุ่นประสงค์จะให้แกข้อความตอนใด รัฐบาลไทยก็รับจะพิจารณาแก้ไข
ตามคำขอของญี่ปุ่น (๒)

๑. หนังสือสัญญาระหว่างสยามกับญี่ปุ่น (๒๔๖๖) หน้า ๒๐ - ๒๑

๒. Ibid : p. 21 - 22

หลักการพิจารณาที่เกิดขึ้นระหว่างคนไทยกับกบฏญี่ปุ่นตามโปรโตคอล
ข้อ ๔ กำหนดว่า หากเป็นคดีซึ่งยื่นฟ้องหลังวันแลกเปลี่ยนสัตยาบันจะต้องยื่นฟ้อง
 ต่อศาลไทย ส่วนคดีที่ยังค้างชำระอยู่ในศาลกงสุลกึ่งไทย เป็นหน้าที่ของกงสุลญี่ปุ่น
 ดำเนินการพิจารณาต่อไป โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยรับจะช่วยเหลือให้กงสุลพิจารณาคดี
 อยางตามที่กงสุลญี่ปุ่นขอร้อง (๑)

อริการอุทธรณ์คดีนั้นตามโปรโตคอล ข้อ ๓ กล่าวว่า ให้ยื่นอุทธรณ์ต่อ
 ศาลอุทธรณ์ในกรุงเทพฯ หากเป็นการอุทธรณ์ปัญหากฎหมายให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา
 และชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นจำเลยในคดีที่กำลังพิพากษากันในศาลต่างจังหวัดมีสิทธิขอย้าย
 คดีมาพิจารณากันในศาล ๗ กรุงเทพฯได้ หากศาลเห็นเป็นการสมควร (๒)

สนธิสัญญาไทย - ญี่ปุ่นฉบับ ปี พ.ศ. ๒๔๖๖ นี้เองที่ทำให้ประเทศ-
 ญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศในเอเชียชาติเดียวที่มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอยู่บนผืนแผ่นดินไทย
 ต้องยอมคืนอธิปไตยทางอำนาจศาลที่ตนพลอยได้รับผลประโยชน์ตามอย่างมหาอำนาจใน
 ยุโรปให้แก่ไทยโดยเด็ดขาด และการตกลงทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นนับเป็นความสำเร็จ
 ขั้นที่สองรองมาจากการทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. ๒๔๖๓

นอกจากจะกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดแห่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไว้ใน
 โปรโตคอลแล้วตาม ข้อ ๔ แห่งสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าชายฝั่งใต้ดินอำนาจ
 สิทธิขาดทางการ เกษพาณิชย์ให้แก่ไทยอีกด้วยโดยกำหนดไว้ว่า :

กรุงญี่ปุ่นนับถือวากรุงสยามมีอิสรภาพในการตั้งปวงซึ่งเกี่ยวด้วย
 พิกัดอัตราเก็บภาษีสินค้าเขาออก การคืนภาษีสินค้ากลับออกไปนอกเมือง
 และสรรพากรผ่านค่านายใน และส่วยสาอากรอื่น ๆ ทั้งปวงมีลักษณะเป็น
 ขอสำคัญว่าจะต้องประพฤดิให้เป็นผลเสมอเหมือนประเทศอื่น ๆ ในขอเหล่านี้
 นี้แล้วกรุงญี่ปุ่นยอมให้กรุงสยามเพิ่มอัตราภาษีให้สูงขึ้นกว่าที่ขอกำหนดไว้ใน
 สัญญาซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันนี้ ลักษณะเป็นขอสำคัญต่อไปอีกว่า ประเทศอื่น ๆ
 ที่มีสิทธิจะรับผลพิเศษตามพิกัดภาษีที่มีอยู่ ณ ยอมให้เพิ่มอัตราภาษีเช่นนี้ด้วยดี

และไม่เรียกร้องเอาผลประโยชน์หรือสิทธิพิเศษแลกเปลี่ยนอย่างใดด้วย (๑)

ความหมายของสัญญาข้อนี้ก็คือไทยมีสิทธิเก็บภาษีสินค้าญี่ปุ่นได้ในอัตราเดียวกับที่เก็บภาษีสินค้าอย่างเดียวกันของต่างชาติ อายุแห่งการบังคับใช้ของสนธิสัญญานี้มีระยะเวลา ๑๐ ปี นับแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญาเป็นต้นไป และหลังจากการประกาศใช้สนธิสัญญาดังกล่าวนี้แล้วขอผูกพันตามสนธิสัญญาซึ่งไทยทำไว้กับญี่ปุ่นใน ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ก็เป็นอันยกเลิกโดยสิ้นเชิง

วาระสุดท้ายแห่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขตระหว่างเยอรมันกับไทย

เนื่องจากระหว่างสมัยมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประเทศไทยได้เข้าร่วมสงครามโดยเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร และเมื่อสัมพันธมิตรสามารถเอาชนะชนะเยอรมันไทยจึงมีฐานะเป็นผู้ประสพความมีชัยควย บ้างเห็นจรวงวัลโดยตรงซึ่งไทยได้รับจากการประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลางอันมีเยอรมันเป็นหัวหน้าก็คือยกเลิกพันธะผูกพันทางสนธิสัญญาซึ่งไทยและ เยอรมัน เคยตกลงทำกันไว้โดยเด็ดขาด โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอันเป็นภาระสำคัญยิ่งของชาติก็พลอยสิ้นสุดลงควย ไทยสามารถปลดเปลื้องพันธะสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่เยอรมันได้ผลประโยชน์พิเศษจากอำนาจศาลของไทยให้หมดสิ้นไปได้โดยมิต้องดำเนินการติดต่อขอแก้ไขสนธิสัญญาควยความยากลำบากซึ่งปฏิบัติอยู่กับชาติอื่น ๆ การยกเลิกขอผูกพันตามสนธิสัญญาที่เป็นโดยปริยาย คือผลพลอยได้อันล้ำค่าซึ่งซึ่งไทยได้รับจากการเข้าร่วมมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑

พระมหากษัตริย์องค์ประมุขของชาติได้ทรงพากเพียรพยายามอย่างยิ่งที่จะคลี่คลายภาระทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้หมดความสำคัญไปจากผืนแผ่นดินไทยเพื่อว่าไทยจะได้มีอำนาจสิทธิขาดภายในบ้านเมืองโดยสมบูรณ์ ความพากเพียรดังกล่าวเพียงประจักษ์ผลเด่นชัดเป็นครั้งแรกเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรตกลงเซ็นสัญญาสันติภาพกับเยอรมัน ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ตามสนธิสัญญาแวร์ซายส์ภาคที่ ๔

๑. Ibid : p. 8 - 9

ตอนที่ ๓ ข้อที่ ๑๓๕ บัญญัติว่า :

เยอรมันนีขอมร्याวสนธิสัญญาต่าง ๆ อนุสัญญาและความตกลงระหว่าง
เยอรมันนีและสยามตลอดจนสิทธิ ข้อกำหนด และอภิสิทธิต่าง ๆ ทั้งหมด
ตามสนธิสัญญาเหล่านั้น รวมทั้งสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สิ้นสุดลงแล้ว
ตั้งแต่วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ (๑)

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในสนธิ-
สัญญาแวร์ซายส์ก็คือ วาระสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดสิน
พระทัยนำประเทศเขารวมมหาสมุทรสงคราม โดยเขารวยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรจน
ไทยก็ประเทศหนึ่งซึ่งอยู่ในฐานะผู้มีชัยด้วย และสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและข้อผูกพัน
ต่าง ๆ ตามสนธิสัญญาเคิมระหว่างไทยกับเยอรมันจะต้องยกเลิกโดยปราศจากเงื่อนไข
ใด ๆ ทั้งสิ้นนับตั้งแต่วันที่ไทยประกาศตนเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายมหาอำนาจกลาง เป็นต้นมา

ข้อความว่าควมการยกเลิกข้อผูกพันต่าง ๆ ระหว่างไทยกับเยอรมัน
ดังกล่าวไว้ในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ยังมีปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาแวงต์แวร์แมง ข้อ ๑๑๐
ซึ่งลงนามกันระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรกับออสเตรียเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๒
และสนธิสัญญาทรี อานองข้อ ๔๔ ซึ่งลงนามกันระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรกับฮังการี
เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ (๒) ตามบทบัญญัติดังกล่าวในสนธิสัญญา
ทั้งสามได้รื้อฟื้นเอกราชทางการศาลในส่วนที่เกิดวคยคนในบังคับเยอรมัน ออสเตรีย
และฮังการีให้กลับคืนมาเป็นของไทยโดยสมบูรณ์ กล่าวคือคนในบังคับของชาติทั้งสาม
จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจสิทธิขาดของศาลไทยเช่นเดียวกับประชาชนชาวไทย

ผลแห่งสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูต
ระหว่างไทยกับเยอรมันสิ้นสุดลง แต่เนื่องจากชนชาวเยอรมันเคยได้รับผลประโยชน์
ทางการค้าขายติดต่อกับไทยเป็นจำนวนมาก นายบรอกแมนพอคาชาวเยอรมันซึ่งเคย
เป็นผู้จัดการห้างวินด์เซอร์และเดินทางกลับไปเยอรมันก่อนเกิดมหาสมุทรสงคราม

---

๑. Luang Nathabanja : Extraterritoriality in Siam. p. 296
๒. Ibid : p. 296

โคติกตอกับกงสุลไทยประจำเคนมารคโดยเสนอขอให้ไทยทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับเยอรมันคังเคิม เพื่อว่าพอดคาราวเยอรมันจะได้มีโอกาสทำการค้าในประเทศไทยเหมือนแต่ก่อน พระยาศาลพจนกิจอัครราชทูตไทยประจำเคนมารคจึงแนะนำว่าต้องให้รัฐบาลเยอรมันดำเนินการติดตอกขอทำสนธิสัญญามาเป็นทางการ ปรากฏว่าราวกลาง ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ รัฐบาลเยอรมันโคติกตอกขอทำสัญญากับไทยผ่านทางพระยาศาลพจนกิจ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไคพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระองค์เจ้าจรัญศักดิ์ฤคการอัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศสเป็นผู้แทนดำเนินการปรึกษาทำสัญญาใหม่กับรัฐบาลเยอรมัน ในการฟื้นฟูสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับเยอรมันกระทรวงการต่างประเทศไทยถือหลักว่าผู้ที่จะเป็นฝ่ายได้รับผลประโยชน์คือเยอรมัน คังนั้นการทำสัญญาใหม่กับเยอรมันจึงไม่มีความจำเป็นต่อรัฐบาลไทยนัก นอกเสียจากว่าเยอรมันจะชดเชยคาปฏิกรรมสงครามตามสนธิสัญญาแวร์ซายส์จนครบถ้วนและไม่เป็นการชักนำให้ไทยต้องปฏิบัติขัดแย้งกับมติของฝ่ายสัมพันธมิตร ไทยจึงจะตกลงทำสัญญาควายไค^(๒) ผลแห่งการเจรจาไทยและเยอรมันตกลงนามกันในความตกลงว่าควยเสรีธุรกิจเฉพาะกาลฉบับวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ณ กรุงเบอร์ลิน โดยมีพระองค์เจ้าจรัญศักดิ์ฤคการเป็นผู้แทนฝ่ายประเทศ และ บารอน ฟอน มัลคซัน (Baron von Maltzan) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้แทนฝ่ายเยอรมัน^(๓)

ตามความตกลงว่าควยเสรีธุรกิจเฉพาะกาลระหว่างไทยกับเยอรมัน ส่วนใหญ่กล่าวถึงระเบียบปฏิบัติในทางการค้า ซึ่งกำหนดให้มีการปฏิบัติโดยเสมอภาค

๑. จดหมายพระยาศาลพจนกิจ ทูล สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๓ แฟ้ม ๑ เรื่องการทำสัญญาใหม่กับเยอรมัน
๒. บันทึกเรื่องการทำความตกลงว่าควยเสรีธุรกิจเฉพาะกาลกับเยอรมัน แฟ้ม ๒
๓. Francis B. Sayre : Siam Treaties, 1920 -1927 p. 117

กันทั้งสองฝ่ายและตามความตกลงข้อที่ ๒ ไคกล่าวถึงอำนาจศาลระหว่างที่ใช้
ความตกลงดังกล่าวนี้ ประชาชนชาวเยอรมัน ตลอดจนสมาคมและบริษัทการค้าจะได้
เสรีภาพโดยครบบริบูรณ์ตามกฎหมายไทย และมีฐานะเช่นเดียวกับประชาชนชาวไทย^(๑)
ซึ่งหมายความว่ากฎหมายไทยมีสิทธิบังคับใช้แก่ชาวเยอรมันไคเช่นเดียวกับบังคับใช้
แก่ประชาชนชาวไทย ความตกลงดังกล่าวนี้มีกำหนดระยะเวลา ๒ ปี

การที่พันธะทางคานสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของ เยอรมันในประเทศ
ไทยไคสิ้นสุดลงทันทีที่เยอรมันเป็นฝ่ายปราชัยในมหายุทธสงคราม นับเป็นนิมิตที่ซึ่งก่อ
ให้ไทยบังเกิดความเพียรพยายามดำเนินการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญา กับมหาอำนาจต่าง ๆ
ยิ่งเมื่อได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่จากประธานาธิบดีวิลสันแห่งสหรัฐอเมริกา
การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาของประเทศไทยจึงปรากฏผลสำเร็จเกินคาดขึ้น เริ่มด้วย
สามารถตกลงทำสนธิสัญญาใหม่กับสหรัฐอเมริกาได้เป็นชาติแรกและตามติดมาด้วย
สนธิสัญญาญี่ปุ่นเป็นชาติที่สอง เมื่อกล่าวรวมการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตระหว่าง
ไทยกับญี่ปุ่น และเยอรมันเข้ากับการแก้ไขทำสนธิสัญญาแบบเสมอภาคระหว่างไทยกับ
สหรัฐอเมริกาและนานาประเทศในยุโรปแล้วจึงนับว่าพระราชกรณียกิจทางด้านขจัด
สิทธิสภาพนอกอาณาเขตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สำเร็จลงโดย
ครบบริบูรณ์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย